

כנס שנתי

מושב ראשון: כלכלה עולמית והשלכות על ישראל

סיכום דיון

מסמך זה מהווה את תמצית הדיונים שנערכו במסגרת השולחן העגול, מתוך מטרה לשתף את הקהל הרחב בעיקרי הדברים. בקריאת המסמך יש להביא בחשבון שמדובר בתמצית הדיון ולא בפרוטוקול מלא. יודגש, כי הדברים מייצגים את עמדותיהם האישיות והמקצועיות של חברי הפורום ואינם מייצגים בהכרח את העמדות הרשמיות של הגופים אליהם הם משתייכים.

הדוברים מובאים כאן לפי סדר הדברים במהלך הדיון. רשימת הדוברים ותפקידיהם מצורפת בסוף הסיכום.

תאריך הכנס: 04.05.2017

עיקרי הדברים:

- המושב הראשון של הכנס השנתי עסק במצב הכלכלה העולמית מבחינת שיעורי צמיחה, מסחר בינלאומי, שיעורי הריבית ועוד, ובהשלכות של המגמות הקיימות על כלכלת ישראל.
- הדוברים במושב כללו בין השאר את נגידת בנק ישראל קרנית פלוג, נשיא חברת BlackRock רוברט קפיטו, נציג קרן המטבע הבינלאומית קרייג באומונט, החשב הכללי במשרד האוצר רוני חזקיהו, נשיא ומייסד כרמל וונצ'רס שלמה דברת, ועוד.
- לפי הדוברים הכלכלה העולמית כיום צומחת לאט יותר מבעבר, כך גם הסחר העולמי, וישנה ציפייה לסביבה של ריביות נמוכות בעתיד הקרוב. לאחרונה החלה ההתאוששות מהמשבר, אך נראה שהיא איטית והדרגתית.
- מסיבות אלו צמיחתה העתידית של הכלכלה הישראלית לא יכולה להסתמך על צמיחה בסחר העולמי, אלא על שיפור בפריון העבודה, על ידי השקעה בתשתיות ובהון אנושי.
- לדעתם של רבים מהדוברים, סביבת הריבית הנמוכה והמחסור בהזדמנויות השקעה שבפניו ניצבים כיום משקיעים בעולם מהווים חלון הזדמנויות נדיר להשקעה בתשתיות עבור המשק הישראלי.
- נושאים נוספים שנידונו במושב כללו את תעשיית ההיי-טק הישראלית, מדיניות המט"ח של בנק ישראל, הפופוליזם הגובר במדינות רבות, חשיבות התעשיות המסורתיות בישראל, השפעות הסכסוך הישראלי-פלסטיני על הסיכוי לצמיחה ועוד.

מהלך הדיון:

שלמה דברת

- בוקר טוב לכולם.
- יש כאן אנשים רבים שהם כיום או היו בעבר מקבלי החלטות, עבדו במשרדי ממשלה או ייעצו להם. אחד הדברים המתסכלים עבור מקבלי החלטות הוא חוסר היכולת שלהם לחשוב. מי שנמצא בעשייה ציבורית מכיר את המצוקה הזו, את העיסוק במה שדחוף ולא במה שחשוב.
- לכאן נכנס עולם שלם שקיים כבר בארצות הברית, ואני שמח שמתפתח גם בארץ, של Think Tanks, מכוני מחקר, כגון מכון אהרן.
- מכון אהרן הוקם על שם אהרן דברת, שחלקכם הכרתם אותו, אשר הקדיש את חייו לקידום כלכלת ישראל. הוא הגיע לכאן כעולה חדש, ועבד עם פנחס ספיר האגדתי, עזר לבנות את התעשייה בארץ.
- הרעיון של מכון אהרן הוא להעמיד תכניות מדיניות המבוססות על מחקר קפדני ברמה הגבוהה ביותר, מחקר אובייקטיבי ומקצועי שכולל השוואות בינלאומיות, ומטרתו להביא לניירות מדיניות שניתן ליישם ולא מחקרים תיאורטיים. המטרה היא לייצר מחקרים אקדמיים שיציעו הצעות מאוד ספציפיות.
- בשלוש שנות קיומו המכון הצליח להפוך לבמה לדיונים מעניינים ועמוקים, גם בשלחנות העגולים וגם במסגרת הכנס השנתי, אשר התמקדו בעידוד הצמיחה והורדת שיעורי העוני.
- הכנס השנה הוא מאוד מיוחד, זו השלמה של שנת עבודה שהייתה מאוד מוצלחת.
- אני רוצה להודות לחוקרי המרכז הבינתחומי, למשפחת ברוניצקי שהצטרפה כשותפה למכון, לחברי הדירקטוריון שחלקם נמצאים כאן, ובעיקר לצביקה אקשטיין, שהוא לא רק המוח מאחורי מכון אהרן אלא גם הלב מאחורי המכון. גם אנחנו וגם הציבור בישראל חייבים לך רבות בעקבות זה.

קרנית פלוג

- תודה רבה על ההזמנה, אני שמחה להיות פה. אני חושבת שמכון אהרן עוסק בליבה של הנושאים שנדרש לטפל בהם במסגרת המדיניות הכלכלית בישראל.
- אני אנסה בדברים שלי להתחבר לנושאים המרכזיים הנידונים בכנס.
- נתחיל עם הכלכלה העולמית. ההשפעה של הכלכלה העולמית על ישראל היא משמעותית.
- בטווח הקצר, בשנים האחרונות הסחר העולמי הוא מתון יחסית ומדינות רבות בוחרות במדיניות מוניטארית מרחיבה. בטווח היותר ארוך ישנו צפי לצמיחה גלובלית נמוכה יחסית ולסחר עולמי נמוך.
- יש דעות שונות בנוגע לסיבות לכך, אבל יש קונצנזוס על כך שהסביבה העולמית לא תהיה מסבירת פנים בשנים הבאות. זה מעצים את הצורך לפעול בכיוונים שבהם נדון בכנס זה, בעיקר בתחום של העלאת הפריז.
- אם בחודשים שקדמו למשבר הגלובאלי הסחר העולמי גדל בערך ב-7.5% בשנה בממוצע, והיו גם תקופות עם שיעורים גבוהים יותר, מאז המשבר קצב הגידול של הסחר העולמי, שהוא קירוב של הביקושים שמדינת ישראל רואה בפניה עבור היצוא, עומד על כ-3% בשנה.
- זה קורה למרות שהגידול בתמ"ג חזר לאותו הקצב שהיה לפני כן. זה כמובן מציב אתגר גדול בפני המשק הישראלי.
- חלק מההסבר להאטה בסחר העולמי טמון בהרכב הצמיחה הגלובלית. בשנים האחרונות הצמיחה הייתה פחות מרוכזת בהשקעה ויותר מובלת על ידי צריכה פרטית, שיש לה תפקיד

- פחות חשוב בסחר העולמי. לפי אומדן של קרן המטבע חלק ניכר מההאטה בסחר נובע מההאטה בהשקעות.
- הסבר נוסף לכך טמון בכך שהעולם נעשה פחות פתוח. המגמות הפרוטקציוניסטיות החלו להתגבר עוד לפני הופעת השינויים הפוליטיים האחרונים. יותר ויותר מדינות בוחרות בצעדים מפלים המגבילים את המסחר. צעדי גלובליזציה נמשכים גם הם אבל בקצב איטי יחסית.
 - גורם נוסף שמאתגר את קובעי המדיניות בישראל הוא ההרחבה המוניטרית החריגה ברבות ממדינות העולם. למרות העלאות ריבית בארה"ב עדיין הריביות הממוצעות של המשקים שאיתם אנחנו סוחרים הן נמוכות. מדינות רבות נוקטות גם בהקלה כמותית, מה שמשתקף בכך שהחוב הממשלתי נסחר בתשואה שלילית, ולכן זה לא מאוד אטרקטיבי להשקיע באותן מדינות.
 - מעבר לכך שיש לנו מגמת ייסוף בשנים האחרונות, עקב הביצועים של כלכלת ישראל שמובילים לעודף בחשבון השוטף, ישנו גם ייסוף יתר שנובע מהרחבה מוניטרית חריגה בקרב שותפות הסחר שלנו. זה משמעותי מבחינת ההשפעה הכוללת על שער החליפין.
 - אחת התוצאות היא שביצועי הייצוא של ישראל הם נמוכים ביחס לסחר הבינלאומי. בשנים האחרונות נפער פער בין הייצוא הישראלי לבין הסחר העולמי. הבעיה היא בעיקר ביצוא סחורות ולא ביצוא שירותים.
 - המדיניות המוניטרית הממוקדת הן בהשגת יעד האינפלציה והן בתמיכה בפעילות המשק עומדת על שני נדבכים עיקריים. הראשון הוא הריבית, העומדת על רמה נמוכה, והוועדה המוניטרית קבעה שהרמה הנמוכה תימשך בעתיד. השני הוא ההתערבות בשוק מטבע החוץ, שנועד לקזז רק את אותו החלק בייסוף שנובע מהרחבה מוניטרית במדינות אחרות אבל לא את החלק שנובע מכוחות כלכליים בסיסיים.
 - התוצר בישראל מובל בשנים האחרונות על ידי צמיחה בצריכה הפרטית. הצריכה הפרטית בישראל גדלה באופן נאה תרמה לצמיחת התוצר ולאבטלה הנמוכה בשוק העבודה.
 - בטווח הארוך, ניתן לראות שפריון העבודה בישראל נמוך בהשוואה בינלאומית. גם לא ניתן לראות התכנסות ברמות הפריון בישראל לרמות של מדינות אחרות. בד"כ כשמתחילים מרמת פריון נמוכה ישנה צמיחה גבוה יותר של הפריון, אך בישראל באופן יחסי הצמיחה נמוכה למרות רמת הפריון הנמוכה. הבעיה היא בעיקר בחברות הלא מייצאות.
 - מלבד זאת, אחת התופעות שאנחנו רואים בשנים האחרונות היא ירידה במשקל הייצוא בתוצר. גם מגמה זו לא מבשרת טובות מבחינת המשק הישראלי.
 - הפריון הנמוך הוא האתגר הגדול העומד בפנינו.
 - מדוע הפריון בישראל נמוך? ההשקעה הממשלתית בתשתיות היא נמוכה, מלאי ההון למועסק הוא נמוך יחסית, זה יכול להיות קשור למבנה הענפי של המשק אבל גם לכך שהסביבה העסקית שלנו היא לא ידידותית, למשל לפי מדד ה-Doing Business, וגם העובדה שטיב המיומנויות של האוכלוסייה הישראלית היא לא מספקת.
 - לפי מבחן PIAAC שעורך ה-OECD אנחנו ממוקמים במקומות נמוכים, על פי כל המדדים.
 - בנוסף לכך, מדינת ישראל היא לא כל כך פתוחה מבחינת חסמי סחר. מדובר על בעיקר חסמים אדמיניסטרטיביים, על פתיחות להיצע מחו"ל ועוד.
 - בהסתכלות קדימה מערכת החינוך הנוכחית לא מבטיחה שהמצב ישתפר בשנים הבאות, לאור ההישגים הממוצעים של תלמידים ישראלים והפערים ביניהם.
 - מה צריך להיות כיוון הפתרון?
 - שלושת הנדבכים הם שיפור איכות ההון האנושי, שיפור התשתיות ושיפור הסביבה הרגולטורית.

- לפי תחזית של ה-OECD התרומה של צמיחה בהון האנושי לצמיחה בתוצר לנפש תהיה אפסית בשנים הקרובות. ישנם מחקרים רבים שהראו את התרומה הפוטנציאלית של איכות ההון האנושי לצמיחה.
- בנוגע לשיפור הסביבה העסקית, אומדן של ה-OECD שנעשה לגבי ישראל העלה שאם נגיע לרמה הממוצעת של מדינות ה-OECD זה יתרום לצמיחה באופן משמעותי.
- בנוגע לתשתיות והון פיזי, תשתיות הם בעיקר תפקידה של הממשלה וההשקעות הפרטיות כבר יגיעו לאחר מכן. גם כאן לפי ההערכות של קרן המטבע יכולה להיות תרומה משמעותית לצמיחה. מכיוון שבשאר ישראל יש מחסור בהון, ומכיוון שיש תפוקה שולית פוחתת, סביר שבשאר ישראל ההשפעה של גידול בהשקעות תהיה יותר משמעותית מאשר במדינות אחרות.

רוברט קפיטו

- תודה רבה על ההזמנה. בתור נשיא בלק רוק, זה כבוד גדול להיות פה, בין רשימה של מרצים מכובדים ומרשימים, ובהינתן המוניטין המכובד של מכון אהרן ושל המרכז הבינתחומי אשר משך לכאן מרצים ומשתתפים ברמה כזו.
- עם כל השינויים שקורים בעולם, הכנס הזה נותן לנו הזדמנות לדון במגמות שונות שאנחנו רואים.
- מאז שייסדתי את בלק רוק, לפני כ-30 שנה, הייתי עד לשינוי משמעותי בסביבה הגלובאלית, אשר חייב אותנו להמציא את עצמנו מחדש ולהשתנות על מנת להישאר רלוונטיים. התחלנו בתור מנהלי אג"ח מקומיים, בנינו יכולות רבות לאורך הדרך על ידי רכישות, רכשנו את פעילות ההשקעות של מריל לינץ' וכן גופים נוספים, וכיום אנחנו עובדים על הקמת BlackRock wealth digital Solutions. התקדמנו מאפס לכ-5.4 טריליוני דולרים שאנחנו מנהלים ברחבי העולם, מה שהופך אותנו למנהלי הנכסים הגדולים בעולם. מלבד זאת אנחנו מספקים גם שירותים פיננסיים ופתרונות טכנולוגיים המשרתים לקוחות רבים ברחבי העולם. אבל זה לא עניין רק של מספרים, אלא עניין לצמוח ולחדש ולאפשר ללקוחות שלנו דרכים חדשות לחזות את הצרכים העתידיים שיהיו להם. בסופו של דבר כל דבר שאנחנו עושים הוא עבור הלקוחות שלנו. אני גאה גם לספר לכם שלאחרונה פתחנו משרד בישראל, כך שתהיה לנו נוכחות גם כאן.
- היה לי ראיון בעיתון בישראל לפני מספר ימים, ואמרתי שאני מחפש דירה כאן באזור, אז אתמול קיבלתי 50 מיילים מסוכני נדל"ן עם הצעות שונות...
- אני מאוד גאה להיות כאן, ואני מאוד אופטימי בנוגע לישראל. אני חושב שישראל נמצאת עדיין בחזית של טכנולוגיה והמצאות, ולכן אנחנו רוצים להיכנס לכאן. כפי שאמרתי אנחנו לא רק חברת השקעות אלא גם חברת טכנולוגיה, ולכן יש לנו עניין בישראל ובחברות העוסקות בתחום הנתונים, שיכולות לתרום לצמיחתנו.
- אני מאמין שקצב ההשקעות בישראל יגדל באופן משמעותי, ואנחנו רוצים להיות בחזית של המגמה.
- בסביבה הנוכחית משקיעים עומדים בפני סביבה דינאמית, המאופיינת ברה-אינפלציה, במגמות דמוגרפיות של הזדקנות האוכלוסייה וגידול באוכלוסיית הפנסיונרים, שינויים פוליטיים וגיאופוליטיים המובילים לחוסר וודאות, למשל סביב האג'נדה של הנשיא טראמפ וסביב מערכות בחירות שיתרחשו באירופה בשנה הקרובה, וכן שינויים רגולטוריים שלהם השפעה משמעותית על המודלים העסקיים של מנהלי נכסים.
- בנוגע למגמות מאקרו כלכליות, אחרי תקופה של דפלציה ומיתון אנחנו רואים בשנים האחרונות אינפלציה מסוימת, גם מבחינת המחירים וגם מבחינת ציפיות לאינפלציה. אנחנו

- חושבים שהטרנד הזה ימשך, מכיוון שהמחירים של יותר ממחצית הסחורות במדד המחירים לצרכן האמריקני עולים בקצב גבוה מהממוצע הרב שנתי.
- אנחנו לא מצפים לעלייה דרמטית של אינפלציה, אבל נראה שהמגמה של הדפלציה משתנה.
- ישנה גם עלייה באופטימיות של בעלי עסקים, ובאמון של צרכנים. לקח זמן רב להתאושש מהמשבר הכלכלי, אבל כרגע נראה שהזמן הגיע.
- התשואה על אג"ח ממשלתי ירדה בהדרגה במשך שלושה עשורים, אבל לאחרונה נראה שהמגמה משתנה וישנה עלייה מסוימת. ככל הנראה העלייה לא תהיה דרמטית אלא מתונה, עקב גורמים דמוגרפיים ואחרים.
- למרות האופטימיות של המשקיעים והצרכנים, אי אפשר להתעלם מכך שהתשואות עדיין די נמוכות, הצמיחה הכלכלית נמוכה, מה שדוחף משקיעים לתחומים יותר מסוכנים בחיפוש אחרי תשואות גבוהות.
- בסביבה כזו זה קריטי להיות בעל תפיסה גלובלית. על מנת למצוא הזדמנויות השקעה המשקיע נדרש להסתכל מעבר לגבולות האזור שלו.
- אני רוצה לומר משהו בנוגע למניות ברחבי העולם, מכיוון שאני יודע שכולכם מצפים ממני לכך. אנחנו נמצאים במצב מאוד מעניין כרגע.
- חברות ברחבי העולם לא משקיעות בשווקים. הן קנו בחזרה את המניות שלהן, וכך הוציאו מניות מהשווקים. כרגע אין הרבה מניות ואג"ח לרכוש. המשקיעים שלי בדרך כלל לא זוכרים מתי הם מרוויחים כסף, אבל הם זוכרים טוב כל פעם שבה הם הפסידו כסף, ולכן כרגע הם "יושבים על המזומנים שלהם". יש בעולם 50 טריליון דולרים במזומן. אין הרבה אנשים בחדר הזה שמבינים עד כמה גדול המספר הזה. יש לכם את כל המזומנים האלו, שעושים תשואה של 1% ובמדינות רבות תשואה שלילית, ואין מניות ואין אג"ח לקנות.
- זו ההזדמנות הטובה ביותר בהיסטוריה של ניהול נכסים להשיג את הכסף הזה ולהשקיע.
- זה קריטי מכיוון לא ניתן להשקיע לעתיד בעתיד. ואנשים הולכים וצוברים פיגור מבחינת הפנסיות שלהם. הריבית תישאר נמוכה לתקופות ארוכות, ושווקי המניות ימשיכו לעלות, כך שכל שנה שבה הכסף לא מושקע תהיה שנה של הפסד.
- אז למקרה שמישהו יתלונן שלא הצגתי תחזית שוק היום, הנה, הצגתי...
- הסביבה של הריבית הנמוכה היא מאתגרת במיוחד עבור הפרטים הקרובים לפרישה. הייתם חושבים שלחיות יותר שנים זה דבר טוב, אבל הגידול בתוחלת החיים הוא בעייתי, מכיוון שאנשים אינם מוכנים לממן את השנים הנוספות של חייהם. התחזית היא לגידול משמעותי בשיעור המבוגרים, שכוח העבודה המצטמצם יצטרך לתמוך בהם. במדינות רבות בעולם כל 100 אנשים בשנת 2050 יצטרכו לתמוך בכמות כפולה של מבוגרים מעבר לגיל הפרישה.
- אני מדבר על פרישה הרבה, ויש הרבה צעירים שיושבים מולי, אבל הם לא מקשיבים לי. יש להם הרבה זמן להשקיע, לא אכפת להם. אבל כשאני אומר להם שאם הם לא יקשיבו ההורים שלהם יעברו לגור אצלם בבית הם מתחילים להקשיב...
- מבחינה פוליטית, ניתן לראות שהפופוליזם נמצא בעלייה, ויש לכך השפעה על חששות המשקיעים. המנהיגים הפוליטיים הולכים ומתנתקים מהצרכים של האוכלוסייה. הברקזיט היה הסימן הראשוני לכך שהפופוליזם נמצא בעלייה, לאחר מכן הבחירות בארצות הברית, משאל העם באיטליה, ואולי תהיה לכך גם השפעה על הבחירות בצרפת.
- מנקודת המבט של השקעות קשה לצפות כיצד השווקים יגיבו להתפתחויות אלו, אבל הדבר היחיד שאנחנו יודעים בוודאות זה שמשקיעים לא אוהבים הפתעות, ויש לפעמים נטייה להגיב באימפולסיביות לאירועים מפתיעים. לכן, לא משנה מה תהיה התוצאה, זה קריטי למשקיעים להישאר מושקעים לטווח ארוך. אם המטרות שלהם לא השתנו, הם לא צריכים לקבל החלטות אימפולסיביות בגלל אירועים פוליטיים.

- רגולציות חדשות ומוצעות מובילות לשקיפות גבוהה יותר, הורדת עמלות והגדלת הערך, והן מובילות על ידי ביקוש מצד הצרכנים והמשקיעים. אם בסופו של דבר הרגולציות יגדילו את אמון המשקיעים, יעודדו יותר השקעות ויפחיתו את כמות הכסף ששוכב בחשבונות בנק, זה יהיה טרנד חיובי.
- למרות כל הטרנדים והאתגרים אני מאוד אופטימי בנוגע להזדמנויות בשווקים כיום. אני אופטימי גם בנוגע ליכולת שלנו בישראל ובארצות הברית לעבוד עם הרגולטורים על מנת לבנות סביבה שבה הון פרטי והון ציבורי יוביל להשקעות בתשתיות, לבנייה של דרכים טובות יותר, מתקני מים טובים יותר, שדות תעופה טובים יותר, לבנות את המדינות שלנו.
- זה טוב כי משקיעים יראו את התוצאות של ההשקעות שלהם, הם יוכלו להשתמש בהם. עבור מדינות בנייה היא גם דרך ליצור משרות נוספות.
- לנו יש גישה להון פרטי רב, שניתן להשקיע לצדן של ממשלות ברחבי העולם, ביחוד בישראל, מכיוון שזהו מקום מיוחד עבור חדשנות, עבור טכנולוגיה, ועבור רעיונות טובים.
- דרך טכנולוגיה ואלטרנטיבות שונות, המיקוד שלנו ב-BlackRock הוא בלעזור ללקוחות שלנו לנווט בסביבת ההשקעות ולזהות הזדמנויות גלובאליות להשקעה שיעזרו להם ליצור ערך.
- תודה שוב על ההזמנה, אני מצפה לשמוע את הדיון כאן היום, ולהשקיע בישראל, ולעזור ללקוחות שלנו ליצור עתיד טוב יותר.

פאנל: קרייג באומונט, רוני חזקיהו ושלמה דברת

קרייג באומונט

- תודה על ההזמנה. לאחרונה פרסמנו את ה-economic outlook החדש ואני אעבור על ההשלכות העיקריות עבור ישראל. מלבד זאת אנחנו רואים מספר טרנדים בעולם הנוגעים לפיריון העבודה, ואני אתייחס להשלכות שלהם על המדיניות הרצויה בישראל.
- בתקופה האחרונה ישנו שיפור משמעותי בביצועי השווקים הפיננסיים, התשואות על אגרות חוב הולכות וגדלות והצמיחה מתאוששת. במקביל לכך ישנו גידול באמון הצרכנים והעסקים, ביחוד בכלכלות המובילות.
- נתונים "קשיחים" על מסחר בינלאומי ותוצר תעשייתי גם מגלים סוף סוף מומנטום מסוים.
- אם נסתכל מאחורי הגידול במסחר, אז השינוי המשמעותי הוא בהשקעות קבועות שגדלו בשנת 2016, מה שנותן לנו סיבה לחשוב שהטרנדים האלו ימשכו בעתיד.
- מלבד בחינת הנתונים האחרונים, נדרש גם לבחון מהם הכוחות מתחת לפני השטח המעצבים את הנתונים. בכלכלות המפותחות אנחנו רואים ריבאונד מחזורי, אשר במקרים רבים נדחף על ידי תמריצים מוניטריים.
- מספר מדינות עשו התקדמות משמעותית מאז המשבר. מדינות אחרות עדיין עובדות על כך.
- מבחינת השווקים המתעוררים, ישנו גידול בביקושים מצד סין. ישנו מעבר מהשקעות לצריכה.
- מדינות רבות המבוססות על יצוא מתקשות להתמודד עם מחירי הסחורות הנמוכים יותר.
- בסך הכל התחזית היא לשיפור בקצב הצמיחה. אנחנו צופים שקצב הצמיחה של העולם כולו בשנת 2017 יהיה גבוה משמעותית מקצב הצמיחה בשנת 2016, וכך גם בעתיד.
- בנוגע לכלכלות המפותחות, בטווח הבינוני הצמיחה תהיה נמוכה. השיפור בצמיחה העולמית יבוא ברובו מהשווקים המתפתחים, אחרי שהם יסיימו להתאים את עצמם למחירי הסחורות.
- לאחרונה שיעורי האינפלציה עלו מעט, אבל זה בעיקר בגלל מחירי האנרגיה. אינפלציית הבסיס (core inflation) נשארה נמוכה יחסית.

- אם מסתכלים על אזור היורו, אז האינפלציה עדיין נמוכה, וייקחו עוד מספר שנים עד שהאינפלציה תתקרב ליעדי הבנק המרכזי, באזור 2021.
- בסך הכל התמונה העולמית נראית טוב יותר, אבל אנחנו רואים גם צד שלילי משמעותי. ישנו חוסר ביטחון בנוגע למדיניות של נשיא ארצות הברית חדש, בנוגע למדיניות סחר, רגולציה פיננסית, מדיניות פיסקאלית, ועוד.
- הדברים האלו חשובים, מכיוון שעדיין ישנה פגיעות בכלכלה העולמית, גם במדינות מתפתחות וגם באירופה. מדינות מתפתחות יכולות להיות פגיעות למדיניות הפיסקאלית בארצות הברית, ומדינות אירופאיות מתמודדות עם גירעונות סחר וחובות.
- לכן עדיין נדרשת פעילות מצד מדינות כדי להגדיל את חסינותן למשברים.
- מדיניות מרחיבה מצד ארצות הברית המתמקדת בפרודוקטיביות, בין עם על ידי הגדלת ההשקעות בתשתיות או קיצוצי מיסים, יכולה להשפיע לחיוב על הכלכלה העולמית. אבל מדיניות מרחיבה העוסקת בנושאים פחות פרודוקטיביים, התוצאה יכולה להיות שלילית עבור מדינות אחרות.
- מהן ההשלכות לישראל?
- אנחנו רואים בעיה מסוימת ביצוא הישראלי בשנים האחרונות. שיעורי הצמיחה גבוהים, והאבטלה נמוכה. הצמיחה בפריזון הישראלי נמוכה יחסית. הגידול באינפלציה העולמית יעזור גם לישראל להגדיל את האינפלציה. בהמשך יתכן שגם שיעורי הריבית בישראל יעלו, אבל בהינתן המגמות העולמיות לא ברור שהן יעלו לרמה גבוהה.
- ללא טיפול בצד ההיצע של השוק, יתכן שהריבית הנמוכה תוביל ללחצים על מחירי הדיור.
- בעולם כולו ישנה ירידה בגידול הפריזון, ריביות נמוכות, וירידה בשיעור ההכנסה של העובדים מתוך סך התוצר.
- אנחנו מצפים לריבאונד מסוים בנוגע לגידול הפריזון, מתוך הנחה שההאטה בצמיחה נבעה גם מהמשבר הכלכלי, מההשקעות הנמוכות ונושאים דומים. אבל ישנם גם גורמים מבניים עמוקים יותר. ה"בום" של תעשיית ה-ICT הולך ומסתיים, האוכלוסייה מזדקנת, ומבחינת הון אנושי הרווחים שהושגו בעבר היו גבוהים יותר מאילו שיושגו בעתיד, מכיוון ששיעור המשתתפים במערכות החינוך התייבש. השפעת הרפורמות שנעשו במדינות מתפתחות בשנות התשעים ותחילת שנות האלפיים הולכת ומתנדפת.
- ישראל עברה תהליך דומה של ירידה בגידול הפריזון, שנובעת בעיקר מהירידה במגזר הייצור, בזמן ששאר הכלכלה יחסית יציבה.
- שיעור ההכנסה לעובדים מהתוצר יורדת במרבית מדינות העולם, כולל ישראל. הירידה בישראל היא באותו הקצב כמו במדינות אחרות. הסיבה לכך היא הקדמה הטכנולוגית.
- ישראל צריכה לעבוד קשה יותר כדי לסגור את פערי הפרודוקטיביות, על ידי שיפור הכישורים של כוח העבודה. המדיניות שאנחנו ממליצים לנקוט היא בנושא של חינוך והשקעות בתשתיות.
- למדיניות מאקרו כלכלית יש תפקיד תומך. המדיניות המוניטארית צריכה להמשיך ולנסות להגיע ליעד האינפלציה.
- בנוגע למדיניות פיסקאלית אנחנו תומכים בגירעון דומה לזה שהושג בשנים האחרונות. המשמעות היא שהמדינה תאלץ למצוא מקורות מימון אחרים להשקעות בחינוך ותשתיות.
- למרות שמחירי הדיור התייבשו לאחרונה, אנחנו מעודדים רפורמות שיתמכו בצד ההיצע של השוק.

רוני חזקיהו

- תודה על ההזמנה. מקריאת החומרים של הכנס הזה והכנס הקודם אני רואה שהדברים מתחברים אחד לשני, וביחד עם המצגת שלי אנחנו מגיעים לאותה המסקנה.
- אני אחלק את הדברים שלי לשניים. בחלק הראשון נדבר על התקציב, הביצוע והחוב, במסגרת אחריות החשב הכללי, ובחלק השני אני אגע יותר בתכניות עתידיות של משרד החשב הכללי בשיתוף עם משרדים אחרים.
- בחרתי להתחיל ולבזבז שקף אחד מתוך שבעה על תפקידי החשב הכללי. רציתי להבהיר איך אני תופס את תפקיד החשב הכללי. זהו תפקיד שמורכב מהרבה דברים, וזו טעות לתפוס אותו רק כתפקיד של שומר סף. התפיסה שלי היא של תפקיד ביצועי. אנחנו נמצאים בכל הצמתים של משרדי הממשלה ובעבודה מול המשק. תפקידנו עוסק הרבה בעשייה.
- לכן אני חושב שהתפקיד מסתדר טוב מאוד עם הנושאים שאליהם מוביל הכנס הזה והדברים שנאמרו על ידי קודמי.
- ניכנס למספרים. יחס החוב התוצר בישראל נמצא במגמת ירידה, כתוצאה ממשמעת פיסקאלית, גירעונות נמוכים וריבית נמוכה. אם נלך רחוק יותר היסטורית אז אנחנו יודעים שבשנת 2002 יחס החוב תוצר היה כ-100%, היום אנחנו נמצאים ב-62%. זו בהחלט תוצאה מרשימה.
- נשאלת השאלה מה הלאה? אז קודם יש לנו את אמנת מאסטריכט, שם מדובר על יחס חוב תוצר של 60% כיחס שראוי לשאוף אליו. כמובן שאנחנו צריכים גם לדעת, בכל פעם שאנחנו מדברים על גירעונות, לאן הולכים כל הכספים. אנחנו נהנים כעת מצמיחה שמגיעה יותר מכיוון הצריכה, אבל נדרש לבסס צמיחה ברת קיימא לאורך זמן.
- יחס החוב תוצר הנמוך מתבטא בדירוג האשראי המצוין של מדינת ישראל.
- אנחנו לומדים מכך על החוזקות של המשק, על הגמישות המימונית של ניהול החוב.
- בצד החסרונות יש את הנושא הגיאופוליטי, כמובן. בסך הכל ההמלצה של גופי הדירוג היא להפחית את יחס החוב תוצר לרמות נמוכות יותר.
- אם נסכם את השקף הזה, אז דעתי היא שאסור לנו לפרוץ את המסגרת של יחס החוב תוצר. אנחנו צריכים להישאר בסביבות הרמה הקיימת. נדרש לחשוב כיצד כל מדיניות שנבצע תשפיע על הצמיחה ועל יחס החוב לתוצר.
- מבחינת צרכי המימון, אנו רואים שיש שליטה מסוימת על הגירעון והתכנון של החוב. בסך הכל אנחנו מסתמכים על שוק מקומי וסחיר, עם 13 עושי שוק המאפשרים לנו גמישות גדולה בתכנון ארוך טווח של מימון החוב. יש לנו גם מקורות רבים לניהול מטבע חוץ. אני חושב שכל פירמה, כל בנק, צריך לחשוב לטווח ארוך, להכין את עצמו לכל מני אפשרויות, לדאוג שיהיה מגוון מקורות מימון. כדי שתהיה לך אפשרות יום אחד להגיע לשוק ולהודיע שאתה מעוניין לגייס כספים, אתה צריך שתהיה לך איזו שהיא היסטוריה, שיתוף פעולה, דרכי עבודה, וזה מה שאנחנו עושים בהצלחה רבה.
- בדרך כלל אנחנו מגייסים בשוק העולמי פעם בשנה. הגיוס האחרון נעשה בלונדון, בעלויות יחסית נמוכות. אלו שדברים שחושפים אותנו בעולם, בפני קרנות בינלאומיות, ולכן חשוב להישאר בנתח כזה או אחר גם בגיוס בינלאומי.
- הסיפור האחר בשוק המקומי הוא הגיוס הלא סחיר, הסיפור של האג"ח המיועדות שנרחיב עליו אולי בהמשך.
- צרכי המימון שלנו מבחינת אחוזי תוצר מציבים אותנו בצורה יחסית טובה לממוצע ה-OECD. בסך הכל אני חושב שניהול החוב כפי שנעשה עד היום בהחלט תרם ליכולת שלנו להסתכל קדימה ולהביא תכניות לידי ביצוע.
- נסתכל לרגע על הוצאות הריבית על החוב הממשלתי. יש פה מגמה של ירידה יפה מאוד של הוצאות הריבית כחלק מהתוצר. זו תולדה של אותה משמעת פיסקאלית, הגירעונות

- הנמוכים, בשילוב עם שיעורי צמיחה גבוהים. גם במחירים אבסולוטיים ולא כחלק מהתוצר יש ירידה יפה מאוד.
- כשאנחנו מסתכלים לאן הולך הכסף של תשלומי הריבית, אנחנו רואים שרובו הולך לחוב המקומי הסחיר, והחיצוני, ויש גם חלק לא קטן שהולך לאג"ח המיועדות, ושם הוצאות הריבית גבוהות יחסית. יש פה כמעט 5 מיליארד שקלים של סובסידיה לאג"ח המיועדות. זה דבר שצריך לחשוב עליו. אני חושב שצמיחה היא דבר חשוב, אבל לא בטוח שזה הכלי, מכיוון שיש לכך השפעות על עומק שוק האג"ח.
- בשנים האחרונות הייתה עלייה בהוצאות, לצד עלייה בהכנסות, מה שהוביל לירידה בגירעון. אני חושב שזו מגמה ברוכה. אם נסתכל על החודשים הראשונים של 2017 אז המגמה נמשכת. נפרסם בקרוב נתונים נוספים בנידון.
- אם נסתכל על ההוצאות עצמן, אז מרכיב הוצאות הביטחון נשמר ומרכיב ההוצאות האזרחיות עלה בשנים האחרונות. זאת מגמה ברוכה, הכספים הולכים לנושאים כגון בריאות, חינוך, תשתיות וכך הלאה.
- בנוגע לתכניות קדימה, אני מתחבר לדברים שנאמרו וליעדי העל של האוצר: שמירה על אחריות פיסקאלית, וביחוד יחס חוב תוצר. זה הכלי המרכזי והכי חשוב שיש לנו. יש גם כלים אחרים, חלקם מקובלים יותר, חלקם פחות, אבל אנחנו מסתכלים בעיקר על היחס חוב תוצר. הדבר השני הוא הגדלת הצמיחה, שבו נעסוק בהרחבה, והשלישי הוא צמצום אי השוויון. בכל הנושאים האלו החשב הכללי ביחד עם אגף תקציבים ומשרדים נוספים יגיש תכנית מפורטת.
- אנחנו נגיש תכנית מפורטת בנושא הצמיחה, תכנית רחבה לפיתוח תשתיות. אנחנו חושבים שיש עדיין מסגרת ומקום לביצוע תשתיות רחבות מאוד בתוך התקציב הקיים. הדבר השני הוא לקדם את נושא ה-doing business, אנחנו נמצאים בשלבים מתקדמים מאוד. התכנון הוא רחב ומקיף, מתייחס לא רק לצד המימוני של העניין אלא גם לצד הביצועי, ואני מאמין שבשנים הקרובות נתרום רבות לטובת המדינה.

שלמה דברת

- התבקשתי לדבר על תעשיית ההיי-טק, שלה יש תפקיד מיוחד בכלכלה הישראלית. מה קורה לקטר הצמיחה של המשק? מה הסיכונים העומדים בפניו?
- [מציג תמונה של רכבת עם קטר חדיש וקרונות מיושנים] אני חושב שיש הזדמנות לשנות את האופן שבו הרכבת הזו נראית.
- אני אדבר על תעשיית ההיי-טק בטווח הקצר ובטווח הארוך, מהן המגמות לעתיד. אנחנו נמצאים בתקופה שבין מחזורי חדשנות. אני חושב שאנחנו עומדים בפני שינוי משמעותי בתחומי ההשקעה. אני אדבר על החסמים שישנם להמשך הצמיחה, ועל האימפקט הכלל המשקי.
- החדשות בגדול הן חדשות טובות. יש גידול דרמטי בהשקעות בחברות טכנולוגיה, יותר מכפול מאשר הרמות מלפני המשבר. קצב ההשקעות בחברות צעירות לא השתנה, כמעט כל הגידול בהשקעות מתרחש בחברות בשלבים יותר מאוחרים. רואים הרבה יותר חברות גדולות בישראל.
- כמות החברות הישראליות הגדולות הולכת וגדלה. יש כאן גידול משמעותי שלא תלוי בתחום ספציפי, בתחומים רבים של היי-טק. אין כאן בועה ו"חדי קרן", רוב החברות הישראליות מוערכות בשווי המגובה בצמיחה מאוד מרשימה. אלו החדשות הטובות.

- בטווח היותר ארוך אני יותר מודאג. עולם הטכנולוגיה עובר מחזורי המצאות. יש ספר חדש של טום פרידמן שמדבר על פער בין היכולת לפתח טכנולוגיה מסוימת ובין היכולת להתאים את עצמנו אליה. זהו החסם היום, היכולת של החברה האנושית להתאים את עצמה לטכנולוגיה.
- בתקופה האחרונה ראינו האטה מסוימת בקצב ההשקעות. אנחנו מרגישים שקורה כאן שינוי משמעותי שהוא מעט מבלבל.
- בשנת 2007 פייסבוק הוציאו את הרשת החברתית שלהם, אפל הוציאו את האייפון, אמאזון הוציאו את שירותי הענן, וכך החלה מהפכה מאוד משמעותית. על הבסיס של הפלטפורמות האלו נוצרו אלפי מוצרים ושירותים.
- המעבר ממוצרים שחלקם ווירטואליים לשירותים הוא מאוד משמעותי. כשאתה נוסע באובר אתה לא חושב על טכנולוגיה, אתה משתמש בשירות. בתוך עשור כל עולם הצרכנות השתנה לחלוטין ותעשיות רבות השתנו.
- היום אנחנו נמצאים בשלב שבו הפלטפורמות במקום, המוצרים במקום, ויש עכשיו הזדמנות להשתמש בטכנולוגיות לתעשיות שעוד לא השתנו. למשל, ביטוח, חקלאות, בנייה, המגזר הממשלתי ועוד, שירותים שלמים שעדיין לא השתנו. זו השקעה מסוג אחר, לא באפליקציה ובתוכנה אלא בשירותים, שדורשים הבנה, מודלים עסקיים אחרים וכישורים ניהוליים אחרים.
- השאלה החשובה היא מה הלאה. אנחנו רואים עידן חדש, "עידן המכונות". אנחנו חושבים שרמת המחשוב והעובדה שהוא נפוץ בכל מקום בעולם, החיבור של מכונות וחפצים לאינטרנט, כל אלו עזרו לנו עד עכשיו לקבל החלטות, אבל בעתיד הם יעברו לקבל החלטות בעצמם. למשל, כמו ההבדל בין ווייז לבין המכונת האוטומטית.
- ההיסטוריה מראה שבגלל ההשקעות הרבות ותנאי אי הוודאות המובילים למשברים כלכליים, שינויים דרמטיים יכולים להוביל להאטה זמנית בקצב הצמיחה ובוודאי בקצב המימושים.
- לא ברור שישראל היא באמת תחרותית מבחינת היכולת לייצר חברות כמו אמאזון או פייפאל הנותנות שירותים. ישראל ממוצבת באופן יחסית חזק עבור עידן המכונות, אבל עדיין נדרשת חשיבה אמיצה מחוץ לקופסה. ראינו 300 חברות סייבר בשנה האחרונה בישראל, נשאלת השאלה האם פיצ'רים של סייבר הם הנושא החשוב להשקעה כרגע, והאם התעשייה תהיה מסוגלת להבין שאנחנו הולכים לשינוי משמעותי.
- יש חסמי צמיחה על תעשיית ההיי-טק, כגון מחסור בכוח אדם מוכשר. זה לא אגדה, דרושים עוד מהנדסים. אך התעשייה השתנתה, היום לא רק מהנדסים עושים היי-טק, יש קריירות חדשות, מעצבים גרפיים, עורכי וידיאו, אנשי תוכן, יש הרבה מקצועות חדשים. כאשר המיומנות הדיגיטלית נמוכה, כפי שהראתה הנגידה בהרצאה שלה, היכולת להשתלב במקצועות האלו היא נמוכה. יש כאן מקום לשיפור ופוטנציאל עבור ההיי-טק הישראלי.
- קצב האקזיטים ב-2016 היה נמוך יחסית. יש בעיה גלובאלית שקשורה למשבר של 2008, אין היום שוק להנפקות של חברות בינוניות. זה דבר מדאיג. יש ירידה דרמטית.
- בחמש השנים האחרונות הייתה ירידה משמעותית בתקציב הרשות לחדשנות. אנחנו צופים ש-90% מההשקעות הסיניות שנעשו בהיי-טק הישראלי בשנה שעברה ייעלמו, עקב שינויים רגולטוריים בסין. עד שלא יהיה שינוי בסביבה הרגולטורית בסין, רק חברות גלובליות שיש להן מקורות בדולרים ולא ב-RNB יוכלו להשקיע בישראל.
- מדברים לאחרונה על חוסר המעורבות של הגופים המוסדיים בישראל בהשקעה בהיי-טק. אני נגד כפייה, אבל אני חושב שהם מפספסים הזדמנויות טובות, ואולי יש שם מה לעשות.
- בסופו של דבר גם ההיי-טק הוא חלק מהמשק הישראלי, גם אנחנו עומדים שעות בפקקים ומתקשים להתמודד אל מול הבירוקרטיה הישראלית, מתשתית התקשורת הבינלאומית הגרועה ונושאים דומים.

- מה ניתן לעשות?
- אנחנו צריכים ליזום תכנית לאומית להכשרת כוח אדם טכנולוגי, לשקול אולי יבוא מהנדסים מצטיינים, חייבים להחזיר את התקציב של הרשות לחדשנות. יש להסיר מגבלות רגולטוריות על השקעה של מוסדיים בהיי-טק. אין סיבה שיהיה לי כמשקיע יותר קשה לגייס את כל ביטוח מאשר חברת ביטוח אמריקאית.
- אם באמת הולכים לירידת מיסוי בארצות הברית אז זהו שינוי מאוד דרמטי שישפיע על תעשיית ההיי-טק הישראלית.
- רציתי לסיום לדבר על ההשלכות של שאר הכלכלה. האם אנחנו רוצים תעשיית ההיי-טק או כלכלת ההיי-טק? האם אנחנו רוצים מדינת ההיי-טק או אי קטן נוצץ שסוחב אחריו את המשק? ההיי-טק כרגע הוא "ווילה בג'ונגל". רמת הפריון והחדשנות מחוץ לתעשיית ההיי-טק בישראל מאוד נמוכה. הכלכלה הישראלית חייבת להיות כלכלת ההיי-טק. יש פוטנציאל אדיר. יש חברות כמו ישכר וכתר שהפכו למובילות עולמיות בעקבות השקעות בטכנולוגיה וחדשנות למרות שהן לא חברות ההיי-טק.
- החסמים הם רמת ההשקעות ההוניות, המדיניות הממשלתית שממשיכה להיות ממוקדת רק ביצוא ואיננה מבינה את הפוטנציאל שיש בחיזוק סקטור השירותים, וכמובן התשתיות והבירוקרטיה.
- מה ניתן לעשות?
- אנחנו חייבים מדיניות ממשלתית אשר שמה בתור יעד מרכזי שיפור כולל בפריון, כאשר חדשנות היא המנוע המרכזי. נדרש להתמקד גם בתעשייה וגם בשירותים.
- שמחתי לראות את המדד של ה-OECD, שלפיו ישראל עדיין לא פתוחה מספיק לתחרות. אני מאמין שנדרש לקדם את התחרות במשק, תחרות תורמת לחדשנות.
- בנוגע להון האנושי נדרש להשקיע גם במבוגרים. אנחנו יודעים כיום ש-20 שנה אחרי שאדם סיים אוניברסיטה, הדברים שהוא למד כבר לא רלוונטיים לתחום העיסוק שלו. חייבים להשקיע גם בהכשרות המשך.
- רשות החדשנות צריכה לקבל גיבוי ולעסוק בכל ענפי התעשייה והשירותים, לא רק לעודד ההיי-טק ויצוא.
- אני בעד שינוי חוק עידוד השקעות הון. ישכר למשל הצליחה להפוך לחברה עולמית מרשימה בגלל השקעות משמעותיות באוטומציה.
- כמובן, נדרש להמשיך להשקיע בתשתיות ולהוריד את רמות הבירוקרטיה המיותרות. אני שמח לראות שהחשב הכללי מרים את הכפפה הזו של doing business.

ענת לזין

- שלמה, דיברת על אחד הנושאים שהכי מטרידים אותי.
- אנחנו בעולם של "sell humans, but robots". ברור שהיינו רוצים שהילדים שלנו יבנו את הרובוטים ולא יוחלפו על ידיהם, אבל מה שמטריד אותי זה לא רק הדור הצעיר. בואו נדבר על דור המדבר, בני השלושים-ארבעים, שבעוד שנים לא רבות לא תהיה להם עבודה.
- לדעתי ללא תכנית לאומית משמעותית של הכשרות והסבות תעסוקה אנחנו דנים את עצמנו לעולם של אי שוויון ואסון חברתי.
- אנחנו כל הזמן שואלים את עצמנו איך מכניסים את החרדים והערבים לשוק העבודה, אבל אנחנו לא שמים לב שיש לנו חור בדלי - הקדמה הטכנולוגית שלא מאפשרת לנו לשלב אותם בהצלחה לטווח ארוך כשבמקביל גם עובדים מכל הגוונים בשוק העבודה כיום יאבדו מקור פרנסה/שכר ריאלי לא יעלה בעוד כעשור.

- אתייחס לשני הרוצחים השקטים של הפנסיה.
- הראשון הוא משך העבודה, דיברתי עליו. הדבר השני הוא הריבית הנמוכה.
- רוב דיבר על כך שבעולם של ריבית נמוכה אנחנו ללא ספק פוגעים בפנסיה. התשתיות הן בדיוק המקום שבו הפנסיות לא צריכות להיות באגרות חוב בלבד, אלא ב-Equity עצמו.
- אנחנו צריכים להיות בעולם יותר מפותח, שבו המשקיעים המוסדיים צריכים יחד עם המדינה לפרוץ את המכשולים הרגולטורים המיושנים הקיימים.
- קחו לדוגמה רעיון, רוני: אם בתקופות הפעלה של תשתיות, דיור להשכרה, כבישים, אם בתקופות האלו יותאמו לנו ההשקעות ב-Equity להתחייבויות ארוכות הטווח, הנה יש לנו פתאום השקעה מתאימה לקרנות הפנסיה וכיוון שברוב המקרים מדובר ב-BOT ההיגיון הרגולטורי יכול לתמוך בכך.
- ריתוק ההון הגבוה ביותר בפנסיה הוא הרגישות לריבית. אנחנו הרי מתחייבים התחייבויות מאוד ארוכות, 40-50 שנה, והנכסים שלנו הם מאוד קצרים. אם במסגרת התכנית הלאומית נשכנע את הרגולטורים שניתן להתאים את ההתחייבויות הארוכות לנכסים, או ליתר דיוק, להשקעות אקוויטי ארוכות בתשתיות, הנה בבת אחת נתנו הרבה מאוד הון פרטי למשק.
- הנושא זה גם קשור להפיכת ההשקעות בפנסיה להשקעות קצרות. פעם אלו היו השקעות ל-40-50 שנה, היום ההשקעות הן לרבעון הקרוב, לשנה הקרובה, אפילו ליום הקרוב. אנחנו מפרסמים היום תשואות יומיות. זה פוגע בהשקעות בהיי-טק, בתשתיות. אם נפרוץ את המחסום הזה, אם נוכל לייצר את הפרמיה הנוספת האמתית שיש להשקעות ארוכות טווח אנחנו נבנה עולם של win-win לכולם – למדינה, לפנסיונרים ולכולנו כאזרחים.

דני צידון

- אני מסתכל על כלכלת ישראל במשך כארבעים שנים, ואני חושב שהיא מעולם לא הייתה ברגע כל כך חזק שלצערי היא עלולה לפספס.
- הכלכלה נמצאת בנקודת מפנה שבה ניתן לתקן את הפער בינה לבין העולם המתקדם.
- הסיבה המרכזית לכך שהיא אנחנו סובלים מ"אנורקסיה פסיקלית". היינו נורא שמנים וזה היה נורא, רזינו וזה היה נורא, והתרגלנו לתהליך ההרזיה. אנורקסיה גורמת להרבה מזקים ומזה אנחנו צריכים להשתחרר.
- שיעור החוב לתוצר ירד בזמן ששאר המדינות עלו. ירדנו גם בחובות הפרטיים, החובות של החברות. רמת המינוף במשק ירדה בעשור האחרון.
- זהו דבר מאוד משמעותי ומאוד חשוב. כשמצרפים את הפרטים רואים שאנחנו התכווצנו גם בחוב הציבורי וגם בחוב הפרטי, גם כשמתחשבים בגידול במשכנתאות שהציבור לוקח.
- אנחנו משק מאוד לא ממונף בתמונה בינלאומית.
- הדיון הבא הוא אודות השקעה בתשתית. כאן אני רוצה לתת הצעה לרוני. בנוסף לחוב לתוצר צריך גם להסתכל על תשלומי החוב ביחס להכנסות ממיסים. מדד חשוב זה מעיד על כך שאותו גודל החוב מעיק עלינו הרבה פחות מאשר בעבר. זה משחרר לנו מקורות רבים לעשות דברים אחרים. השאלה היא מה אנחנו עושים.
- עשיתי כאן תרגיל קטן "על גב המעטפה" שמשקף את המציאות הישראלית. בכוונה לא שמתתי כאן את המספרים המדויקים, אבל בסופו של דבר ניתן ללמוד מכך על המציאות.
- התוצר בתרגיל הוא 1,000, החוב הוא 630, בערך סדרי הגודל של המדינה. אם מניחים שהריבים יורדת בחצי אחוז לנצח, כפי שנאמר כאן על ידי קודמי, ואני חושב שהיא תרד באופן יותר משמעותי, פינינו מקורות בסדר גודל של 70 מיליארד שקלים – עוד לפני שהתחלנו לדבר על תרומת ההשקעות לצמיחה ונושאים אחרים.

- למדינת ישראל יש קופה בסדר גודל של 70 מיליארד שקלים, וזהו חשבון צנוע ושמרני. המספרים האמתיים ככל הנראה גבוהים יותר. בסופו של דבר יש לנו דרך לממן את ההשקעה בתשתיות בלי לקחת שום סיכון על מדינת ישראל.

חמי פרס

- בוקר טוב. אני רוצה לברך את Rob Capito על פתיחת המשרד בישראל. חברה גלובלית כמו BlackRock שמקימה בסיס בישראל, מחזקת אותנו ותורמת לנו.
- אני אתייחס להרצאת הפתיחה של רוב, שתמצית דבריו אומרת שיש מעט מניות להשקיע בהן ואין אג"חים זמינים, ואולי זו ההזדמנות להשקיע בישראל, בחברות הפרטיות ובתעשיית ההיי-טק.
- רציתי לציין שלוש סיבות שבגללן כדאי לעשות את זה. ראשית יש לציין שבמהלך 25 השנים האחרונות עברנו עקומת לימוד מאוד משמעותית. היום התעשייה נמצאת במקום אחר לגמרי מהמקום שבו היא הייתה כאשר שלמה דברת, אבי זאבי, הראל בית און ואנוכי, ועוד רבים אחרים התחלנו להשקיע בתעשיית ההיי-טק הישראלית.
- הסיבה השנייה היא התפתחות רשת האינטרנט והחיבור לרשת החפצים (IoT). אנחנו כבר לא אי, אנחנו מחוברים, ניתן לגשר על כל הפערים שמנעו מאתנו גישה לשוק הגלובלי וללקוחות הקצה: מרחק פיזי, גישור על הבדלי שפה, פערי תרבות, והפרשי זמנים בין אזורים שונים בעולם. ישראל הפכה להיות חלק מאוקיינוס של הזדמנויות ולא אי מבודד.
- הדבר השלישי הוא השינוי התרבותי שקורה במדינת ישראל בקרב קהילת היזמים והמשקיעים, מרדיפה אחרי ה"אקזיט" לשלב בו אנו מנסים לבנו חברות לטווח ארוך, וליצור תעשיות משמעותיות. מובילאי היא אולי הדוגמה הבולטת ביותר שראינו לאחרונה. אדם יוצא דופן, פרופ' אמנון שעשוע בונה חברה במשך 17 והופך אותה למובילה עולמית בתחומה עד למכירתה לאינטל בתמורה לחמישה עשר מיליארד דולר. אני חושב שמה שהוא עשה משנה סדרי עולם בתפיסת תעשיית ההיי-טק בישראל. אם אין מניות ואין אג"חים זמינים בעולם - בואו להשקיע בישראל בהיי-טק.
- לגבי החלק של שלמה דברת – שלמה נתן סקירה מאוד יפה של התעשייה והמגמות. השאלה שהעלה - לדעתי אנחנו לא צריכים להיות מדינת היי-טק ולא תעשיית היי-טק, אלא מדינה עם כלכלת חדשנות. נגמר ההבדל בין High-tech לבין Low-tech. כל חברה צריכה להיות חדשנית, להטמיע פתרונות טכנולוגיים, ולהשתמש בנתונים שמייצרים לנו מחשבים ורשתות.
- השינויים שעוברים על תעשיות רבות והטרנספורמציה הדיגיטלית, הם הזדמנות עבור עצומה לישראל. לאחרונה משרד הכלכלה, משרד השיכון והבינוי ביחד עם התאחדות בוני הארץ (התאחדות הקבלנים) הכריזו על הקמת innovation zone בעולם הבנייה במטרה להביא חדשנות לתחומי הבנייה והתשתיות. זהו שוק גלובלי שהיקפו מגיע לכדי 10 טריליון דולר, תחום עם מעט מאוד חדשנות בתוכו. יש בעיה להתניע את תהליכי הטרנספורמציה והחדשנות בעולם. יש תעשיות גדולות שעדיין לא עברו את התהליך הזה. יש כאן הזדמנות משמעותית לישראל לפרוץ דרך ולהוביל.
- הזדמנות גדולה נוספת טמונה בהגעה של חברות גלובליות לישראל. חברות כאלו לא עוסקות כאן רק בעבודת מחקר ופיתוח בעלויות נמוכות, אלא גם בפיתוח מוצרים, בחדשנות, וגם בבניית שווקים וניהול. לדעתי זו הזדמנות ענקית. הרבה מאוד מדינות בעולם היום "נסגרות" מבחינה פוליטית, אבל התעשיות הגלובליות נשארות "פתוחות" לגלובליזציה. אנחנו צריכים להמשיך לעבוד איתן על פתיחת הגבולות הכלכליים.

- אני שמח לראות, כפי שאמר פרופ' דני צידון, שיש לנו את המקורות להשקעה בתשתיות, אבל ישנם נושאים חשובים נוספים שמדינת ישראל צריכה להיכנס אליהם, שהם לא קשורים לנושאים כלכליים פנימיים. מתהווה לצידנו פוטנציאל שוק ענק, שעדיין נמצא בחיתוליו. אני מדבר על שור האינטרנט דובר השפה הערבית. תעשיית היי-טק דוברת ערבית שמקיפה ארבע מאות מיליון איש שחיים בעשרים ושתיים מדינות באזור ועוד חמישים מיליון Ex-pats. אזור המזרח התיכון הוא צעיר מאוד (60 אחוז מחת לגיל 30), ומבחינה כלכלית צומח מאוד לאט. נוצרת הזדמנות מאוד גדולה שעלינו לעודד בעיקר באמצעות חברות רב לאומיות למהלך בו רעיון ה-start-up nation הופך לחלק מיצירת מהלך להקמת ה-start-up region.

דן פרופר

- למרות האופטימיות שיש לי כלפי המשק, ישנן מספר בעיות.
- לא כל התעשייה בישראל היא תעשיית היי-טק. יעברו לפחות שני "דורות מדבר" עד שהאנשים יהיו מסוגלים להשתלב כולם בתעשייה הזו. עד אז אנחנו זקוקים גם לתעשייה מסורתית.
- נדרשת גם מערכת חינוך אשר מסוגלת לתמוך במעבר כזה, למשל לפי ההצעה ששלמה דברת הציע בעבר. זו מערכת שמסוגלת לשפר את איכות המורים וההוראה.
- יש לנו מערכת תחבורה שהולכת וקורסת. לא מזמן שמעתי כאן במכון הזה הרצאה שלפיה הצפיפות בכבישים בשנת 2025 הולכת לגדול פי 2 ממה שהיא היום, למרות כל ההשקעות. זה מזכיר לי חוויות שליליות שחוויתי במקסיקו סיטי, כאשר לא היה ניתן לקיים יותר מ 2 פגישות עסקיות ביום בגלל קשיי התחבורה. אף אחד לא ישקיע במשק עם תחזיות כאלו בנושא צפיפות התחבורה.
- אנחנו חייבים לשפר את הקלות של עשיית עסקים ולהתמודד עם הפריון היורד.
- אנחנו חייבים לעודד השקעות בתעשייה. העידוד לא חייב לעלות כסף. ישנם נושאים כגון פחת מואץ, קרנות מיועדות להשקעה עם הנחת מס ונושאים דומים. יש דרכים רבות לעודד את הפריון ולהפוך את המגמה.
- אנחנו יודעים שהחינוך הטכנולוגי הוא חלש, חייבים היום כבר לעודד את הנושא הזה.
- אנחנו חייבים להקל על הרגולציה. למשל, כשבנינו מפעל בצ'כיה הגיע נציגה מהממשלה שפתרה לנו את הבעיות הבירוקרטיות, ניתן ליישם זאת גם בישראל.
- בנושא התעסוקה, אם מסתכלים לאן הלכו העובדים החדשים בשנים האחרונות, אז הם הלכו בעיקר לממשלה ולשירותים. זו לא התרופה אלא חלק מן המחלה. התרופה היא תעסוקה במגזר התעשייתי היצרני.

אבי טיומקין

- בנוגע להערכות החיוביות והמדדים החיוביים, אמון האזרחים ונושאים דומים, אז צריך לזכור שיש פער עצום בינם לבין הכלכלה הריאלית. ברבעון הראשון של 2017 יש צמיחה נמוכה בארצות הברית, יש סימנים למפולת במכירת מכונות. אלו סימנים לכך שהתחזיות האופטימיות בנוגע ליציאה מהמשבר הן מוטלות בספק.
- ההתייחסויות הכלכליות הן כאילו ש-2008 לא התרחשה. מרבית המדדים שאנחנו מתייחסים אליהם כתורה מסיני, למשל יחס חוב תוצר, כשלו בחיזוי המשבר של 2008.

- צבירת יתרות מטבע על ידי בנק ישראל הייתה מהלך נכון לדעת, אבל ניהול היתרות והתשואה שהתקבלה עליהן הייתה גרוע. אם ניהול כזה היה מתרחש בחברה פרטית, האחראים לניהול היתרות לא היו נשארים בתפקידם.
- אני לא מדבר על ניהול מתוחכם. החזקת אותן היתרות באג"ח ארוך טווח של ממשלת ארצות הברית, ההשקעה הכי בטוחה ונזילה, הייתה מייצרת תוספת הכנסה של כ-15 מיליארד דולר מאז שנת 2009. הנטייה של בנק ישראל להחזיק את היתרות ולחשוש מאינפלציה וסיכונים אחרים גרמו לישראל להפסד של לפחות 15 מיליארד דולר, זה פחות או יותר תקציב הביטחון בשנה.
- בנוגע להערכות של קרן המטבע. מי שבונה את ההערות שלו על בסיס נתוני צמיחה מסין ומשווקים מתפתחים – good luck... אנחנו יודעים שאין קשר בין המספרים שלהם לבין מה שקורה בפועל. אפילו ראש ממשלת סין בתפקידו הקודם הודה בכך.
- הערה אחרונה: בזמנו שאלו את אבא אבן אם הוא שמע את הנאום האחרון של בגין, אז הוא אמר שהוא מאוד מקווה. בנוגע לברקיזט, זה הוכיח את הפער בין ההנהגות לבין הציבור.
- בסקרים נראה שתרזה מיי הולכת לנצח ולקבל רוב גדול במיוחד בפרלמנט. האחריות לזה היא המדיניות התקציבית המאוד קיצונית והמהדקת שהובלה על ידי קרן המטבע והיורו, ובאנגליה האשם העיקרי בכך הוא שר האוצר לשעבר ג'ורג' אוסבורן, שבאופן מפתיע מקבל כיום תפקידים בחברות גדולות בעולם.
- אני לא חושב שהמערכות השלטוניות הנוכחיות עדיין מבינות את הפער הזה, ולכן תהליך הפופוליזם שכולנו לא מאושרים ממנו הולך ומתפתח.

סבר פלוצקר

- ממרומי גילי אני רואה כאן שני פילים גדולים שאנחנו לא מזכירים.
- בנוגע להתכנסות אל מול מדינות אחרות, עשינו כל מה שצריך לעשות, ובכל זאת לא סגרנו את הפערים. למה? מה מבדיל אותנו ממדינות הסמן?
- אנחנו מדינת כיבוש. כיבוש הוא הפיל שנמצא כאן בחדר. כל עוד ימשך מצב הכיבוש אנחנו לא נתכנס לשום דבר, אנחנו נעשה את הדברים ההכרחיים אבל התנאי המרכזי לסגירת פערים הוא שנחדל מלהיות מדינת כיבוש.
- יש אלף ואחד דרכים שבהן הכיבוש פוגע בנו. אנחנו רואים את זה כמובן מאליו, שנעשה השקעות ויהיה בסדר. אבל המגזר העסקי מרגיש שלא יהיה בסדר, שאם בעתיד נהיה או מדינת אפרטהייד או מדינה דו לאומית אז אין טעם להשקיע פה.
- זהו החסם המרכזי, ובגללו גם אם נעשה את כל הדברים הנכונים אנחנו לא נתכנס לרמה הכלכלית של מדינות מובילות.
- הפיל השני, שהוא יותר קטן, הוא הפופוליזם הישראלי. אי אפשר להתעלם ממנו ולומר שאין פה פופוליזם. אני ממליץ לכם לקחת את הנאום האחרון של לה-פן ולהשוות אותו לנאומים בארץ. תראו שזהו נאום שיכול היה להתפרסם בכל אמצעי תקשורת בישראל בלי לעורר שום התנגדות.
- הפופוליזם להערכתנו מחובר לעניין הכיבוש, הם מזינים אחד את השני ומחוברים אחד לשני. הכלכלה כבודה במקומה מונח, אך ללא הפסקת הכיבוש לא נצמצם את הפערים ולא נתקדם.

עדי פוזנר

- אני רוצה לספר לכם על פירמה גדולה שפועלת באזור ויש לה הזדמנויות השקעה מצוינות, עם תשואה מאוד גבוהה, אבל יש לה בעיה מוסדית, היא לא יכולה להנפיק מניות אלא רק חוב. זאת לא בעיה כל כך רצינית, אבל במקום לגייס חוב ולהשקיע בכל הפרויקטים המצוינים האלו היא דווקא מקטינה את החוב שלה.
- הפירמה הזו היא מדינת ישראל, שמקטינה את החוב ביחס לתוצר, למרות שיש חסר בהשקעה בתשתיות.
- אני לא יודע אם יש לזה פתרון, אם יאפשרו להגדיל את החוב האם זה ילך לבזבזים. אולי סוכנויות הדירוג לא מספיק מתוחכמות כדי לבדוק לאן הכסף הולך, אם הוא באמת הולך לתשתיות או מתבזבז על שטויות, אבל זה טרגי שזה ככה.
- מציעים אולי שהשוק הפרטי יכול לפתור את זה. יש 50 טריליון דולר במזומן שמסתובבים ומחפשים לאן ללכת. ענת לוין דיברה על המוסדיים והמגבלות הרגולטוריים המוטלים עליהם.
- הפתרונות האלו יכולים להיות רק לפרויקטים שיש בהם אפשרות למונטיזציה, שאין בהם השפעות חיצוניות משמעותיות.
- כל פרויקט שמעלה את הפרודוקטיביות של המשק אבל אי אפשר להפוך אותו באופן מידי לכסף, למרות שהוא מעלה את הפריזון של המשק, לא ימומן על ידי השוק הפרטי. רק הממשלה יכולה לממן אותו.
- אנחנו מאוד מוטרדים מכך שהממשלה תעשה פרויקטים. זה נוגד את מדיניות ההפרטה. הממשלה לא עושה דברים טוב. אבל צריך לזכור שמדובר רק בשאלה מימונית. את הפרויקט מבצעות בסופו של דבר חברות ממשלתיות. המימון יכול להגיע מהממשלה, דרך הגדלת החוב הציבורי.
- היחס חוב תוצר של 60%, זה מן מספר קסם כזה שקיים מאז שאני זוכר את עצמי, אבל העולם השתנה. הריבית יותר נמוכה, ובכל זאת ממשיכים לשמור את המספר הזה כאילו שהוא קדוש. אני מבין, כולם חושבים שאם יגדילו את המספר הזה הממשלה תיקח את הכסף ותבזבז אותו, והתפקיד שלנו הוא לשים איזה שהוא רסן על הממשלה באמצעות כל מיני מניפולציות מילוליות. אבל מבחינה מעשית באמת יש כאן בעיה: הממשלה לא משקיעה בפרויקטים למרות שיש כסף להשקיע.
- בנוגע להתערבות במט"ח, אני לא רוצה להיכנס לשאלה האם זה נכון או לא נכון, אבל החלוקה של ההתערבות לחלק מסוים שנועד לקזז את השפעת הגז על שער המט"ח וחלק אחר שנקרא "התערבות מיוחדת". האם זה רק עניין סמנטי?
- סמנטית זה לא נכון. יש גז שמצאו פה בכמות של לפחות BCM 1000. היום אנחנו משתמשים רק ב-BCM 10 בשנה. בקצב הזה הגז יספיק ל-100 שנה. הקצב שבו אנחנו משתמשים הוא פחות מהקצב הפרמננטי, הקבוע. זהו שוק פרמננטי, ולכן לא צריך לתקן אותו. צריך שהמשק יתרגל אליו, ל-BCM 10 ולהשלכותיהם על שער המטבע. אם נתחיל לייצר ונשתמש ב-BCM 40 אז יש מקום לתקן ולעשות החלקה, אבל כרגע זו הכמות הפרמננטית.
- יתכן שזה רק עניין של מינוחים, אבל אם נקרא לכל התערבות "התערבות מיוחדת" אז אולי יהיו לכך השפעות מעשיות.

דוד ציידון

- רציתי להפנות שאלה לשלמה דברת.

- לנו יש חברת סטארט אפ בתחום האינטליגנציה המלאכותית, ואנחנו היום נמצאים בפתחה של תקופה שבה השקל מאוד מתחזק והריבית בארצות הברית עולה.
- רציתי לשאול אותך איך לדעתך העניין הזה ישפיע על חברות סטארט אפ הממוקדות ביצוא, ואיך התחזקות הריבית משפיעה על הנכונות להשקעה בחברות כאלו?

אנדרו אביר

- בנוגע למדיניות ההתערבות בנושא הגז: כאשר התחלנו להתערב בנושא זה היו ציפיות לסכומים מאוד גדולים. רצינו להפוך את גילוי הגז לברכה ולא לקללה. לכן מה שרצינו זה לקזז את ההשפעה על החשבון השוטף על ידי התערבות, כדי שנוכל ליהנות מההשפעות הטובות ללא "המחלה ההולנדית".
- לפי החישובים בדיעבד באמת נראה שההשפעה של הגז לא הייתה משמעותית ולכן הפחתנו את ההתערבות, במטרה להקטין את ציפיות הציבור בנוגע להשפעה של הגז על שער החליפין.
- לגבי הדרישה לפטר אותי על ניהול היתרות של בנק ישראל, אין לי בעיה, אתה לא הראשון שרוצה לפטר אותי...
- בשנים האחרונות הארכנו את אופק הזמן של ההשקעות, צירפנו נכסים של מניות כדי שהתשואה בטווח הביניים תהיה גבוהה יותר מעלות המימון, שהיא מנכסים קצרים של מק"מים. אני חושב שמה עשינו נעשה בצורה אחראית, ולכן נמשיך לעשות את זה.

רוברט קפיטו

- היו כאן הערות מאוד מעניינות. אני רוצה להישאר אופטימי. אם נעבוד ביחד עם הממשלה אנחנו יכולים ליצור כללים ותמריצים שיקדמו צמיחה.
- אני חושב שכדאי שיהיה לנו קול משמעותי יותר בקרב הרגולטורים. בעקבות המשבר של 2008 המשקיעים היו מעט שקטים, כי הם היו עצבניים. אני חושב שהגיע הזמן עכשיו לדבר ולתפוס תפקיד יותר אקטיבי.
- ביחוד בישראל, זה מקום שבו הרגולטורים צריכים ליזום מדיניות שתביא הון נוסף למשק, ואני חושב שאנחנו יכולים להשפיע על כך. נדרש לקדם צעדים ספציפיים שיהפכו את ישראל למקום שבו אנשים רוצים להשקיע, מכיוון שהרגולטורים עוזרים לנו להביא כסף.

שלמה דברת

- אני אגיב בקצרה לשאלה שנשאלתי. אין ספק שלתעשיות הייצוא בארץ, חברות תקשורת ואחרות עם רווחים גולמיים של מתחת ל-50%, השקל החזק הוא הרסני, וגורם לחברות האלו להוציא את הייצור ממדינת ישראל.
- אין ספק שיש כאן בעיה אסטרטגית ארוכת טווח, שקשורה בסופו של דבר לשאלה הגדולה של חדשנות. גם ישכר, שבעצם עוסקת בכיפוף מתכות, דבר מאוד טריוויאלי, בגלל ההשקעה בתהליך הצליחה להגיע למצב שבו היא תחרותית יחסית לעולם.
- הנושא הנוסף שעליו זה משפיע הוא עלות כוח אדם. אנחנו מזמן בקבוצת וויליה וכרמל הגענו למסקנה שאין יתרון עלויות בישראל על פני החוף המערבי האמריקאי. אמנם עדיין עלויות

- המהנדסים בישראל נמוכות ב-20% עד 25% מעמק הסיליקון, זה לא יתרון משמעותי. בסופו של דבר העלות הגבוהה של המהנדסים פה אומרת שהדגש צריך להיות לא על capacity אלא על capability, לא על מו"פ זול אלא על מו"פ אינובאטיבי, ואני חושב שגם החברות הגדולות כגון אפל וגוגל שבונות כאן מרכזי חדשנות לא בונות אותן בגלל העלות. גם מבחינת הסטארט-אפים אני חושב שהשקל החזק לא צריך להשפיע. ברגע שמדובר בסטארט-אפים שמייצרים מוצרים לייצור, כאשר האימפקט על הכלכלה משמעותי יותר, יכולה להיווצר בעיה.

רוני חזקיהו

- כל ההערות שהושמעו בנוגע לחשיבות של ההשקעות והצמיחה בהחלט עומדות לנגד עינינו בתכנון לשנים הקרובות. אין ספק שאנחנו צריכים לצאת בתכנית מפורטת שתיתן מענה לנושא של ההשקעות. הדבר הזה מחייב חשיבה לטווח ארוך. זה לא רק עניין של מימון, אלא גם של קיצור בירוקרטיה והיערכות של המשק.
- לגבי היחס חוב לתוצר, אין שום דבר קדוש ב-60%, אפשר גם יותר נמוך...

גרג באומן

- הושמעה כאן ביקורת בנוגע לנתוני הצמיחה הסינית והשימוש שלנו בהם.
- מרבית הטיעונים שלנו נגעו לכלכלות המפותחות ולגידול בפריון העבודה בהן. לכך יש השפעה משמעותית על ישראל, ומכאן נובע הצורך בהגדלת פריון העבודה בישראל.

עומר מואב

- לפני שנצא להפסקה אני רוצה להעיר הערות שישמשו כהקדמה למושב הבא.
- הנגידה הבחינה בצדק בין צמיחה קצרת טווח מונעת ביקושים, שהיא בעצם לא רלוונטית למשק הישראלי שלא נמצא באבטלה, לבין צמיחה ארוכת טווח על ידי הגדלת כושר הפריון.
- מפה נובע המסר המרכזי שלנו לממשלת ישראל, מכיוון ששם נמצאים המכשולים המרכזיים.
- יש כאן קשיים אדירים בתחבורה, השכלה, מיומנויות ובירוקרטיה, וכן אפליה במערכת המיסוי שצריכה להיות פשוטה יותר ולא ליצור הסטת הון מתעשיות מסורתיות לתעשיות היצוא.
- בסופו של דבר המסר המרכזי שלנו הוא שהממשלה צריכה לעבוד ולשנות דברים.

נוכחים בדיון:

מכון אהרן ופרויקט השולחנות העגולים:

מכון אהרן למדיניות כלכלית החל את פעילותו בחודש מרץ 2014, וחזונו הוא לתמוך בצמיחה כלכלית ובחוזק חברתי בישראל על ידי עיצוב אסטרטגיה והצעות לתוכניות מפורטות למדיניות כלכלית המבוססות על ידע בין לאומי מעודכן. בראש המכון עומד פרופ' צבי אקשטיין, ועם חברי הדירקטוריון נמנים: פרופ' מרטין אייכנבאום, מר שלמה דוברת (יו"ר), מר ארז ויגודמן, פרופ' אמיר ירון, פרופ' רפי מלניק, פרופ' דני צידון, ד"ר טלי רגב, הגב' עופרה שטראוס, מר חיים שני ומר שאול שני.

המכון יקיים מספר פעמים בשנה "שולחנות עגולים" בנושא ספציפי, אשר יהוו מקום מפגש לחוקרים, מקבלי החלטות, ובכירים במגזר העסקי והציבורי, במטרה לערוך דיונים מקיפים ועמוקים בנושאים אקטואליים. המושב יחל בהצגה קצרה של נייר רקע, ואחריה מספר הרצאות קצרות מאת חלק מהנוכחים. לאחר מכן יחל הדיון, שינוהל על ידי יו"ר השולחנות העגולים פרופ' עומר מואב, במסגרתו כל אחד מהנוכחים יוכל להביע את דעתו בקצרה ולהגיב לדבריהם של האחרים. הדיון יהיה סגור לכלי התקשורת. בסופו של המושב יפורסם לתקשורת נייר סיכום שיכלול את תקציר העמדות של הנוכחים (לאחר אישור הדוברים) והתובנות שעלו במהלך הדיון.